

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

Сучасна українська мова (морфеміка і словотвір)

Освітньо-професійна
програма

Румунська мова та література

Спеціальність **014.01 «Середня освіта (румунська мова та література)»**

Галузь знань **01 Освіта / Педагогіка**

Рівень вищої освіти **перший бакалаврський**
Факультет **філологічний**

Мова навчання **українська**

Розробник: Шабат-Савка Світлана Тарасівна – доктор філологічних наук,
професор кафедри сучасної української мови.

Профайл викладача:

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=LvzPp3sAAAAJ&hl=uk>

Контактні телефони: +380507038586

E-mail: s.shabat-savka@chnu.edu.ua; shabat-savka@ukr.net

Консультації онлайн-консультації на платформі Google Meet (середа,

13.00 – 14.30 год.)

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Навчальна дисципліна «Сучасна українська мова: Морфеміка і словотвір» призначена для студентів спеціальності «Філологія (румунська мова та література)». Вона забезпечує всебічне розуміння явищ морфеміки і словотворення на сучасному рівні розвитку, готує студента-філолога до свідомого засвоєння курсу «Сучасна українська мова: морфологія і синтаксис».

Морфеміка і словотвір – важливі й необхідні компоненти програми професійної філологічної освіти. Пропонований курс спрямований на те, аби студенти краще засвоїли теоретичні положення про морфеміку та словотвір як два різних розділи мовознавства, щоб мали найповніше уявлення про ті або ті процеси в морфемній структурі слова, орієнтувалися в сучасних тенденціях та напрямках словотвору.

Як частина обов'язкової програми навчальна дисципліна «Сучасна українська мова: Морфеміка і словотвір» дає студентові комплексні знання з морфемної і словотвірної системи української мови, її структури, національної самобутності; навчає аналізувати явища, процеси і закономірності розвитку сучасної української мови на морфемному і словотвірному рівнях, усвідомлювати їхню суть.

2. Мета навчальної дисципліни – представити морфемний склад української мови, ознайомити студентів способами словотворення в українській мові, виробити вміння теоретично та практично обґрунтовувати методику морфемного та словотвірного аналізу слова.

3. Пререквізити. Теоретичною базою вивчення дисципліни є навчальні курси: «Сучасна українська мова: фонетика і лексика».

4. Результати навчання

Соціально-особистісні компетентності:

- здатність до засвоєння нових знань, прогресивних технологій та різноманітних інновацій, розвитку творчого мислення, потреби в постійному духовному та інтелектуальному самовдосконаленні;
- здатність до ефективного спілкування фаховою українською мовою;
- здатність аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію, щоб виявляти педагогічні проблеми і виробляти шляхи щодо їхнього усунення;
- креативність, здатність до системного мислення;
- турбота про якість виконуваної роботи;
- правильне окреслення пріоритетів, які забезпечують розв'язання поставленого завдання;
- усвідомлення ролі і значення наукових досліджень з морфеміки та словотвору української мови;
- уміння організовувати навчально-виховний процес.

Інструментальні компетентності:

- дослідницькі навички;

- здатність до аналізу і синтезу;
- знання іноземних мов;
- лінгводидактичний ресурс;
- уміння та навички в користуванні Інтернет-ресурсами.

Професійні компетентності:

- здатність реалізовувати основні концепції з морфеміки та словотвору в навчальному процесі, вільно оперувати термінологічним апаратом: морфема, морф, аломорф, основа слова, похідна основа, твірна основа;
- уміння розкрити специфічні риси морфів та аломорфів; способів словотвору;
- системно аналізувати первинні та вторинні кореневі морфеми; класифікації морфем української мови;
- створювати методологічні передумови для адекватного й ефективного морфемного та словотвірного аналізу слова;
- уміння користуватися основними прийомами та методами викладання української мови, зокрема словотвору як важливого розділу мовознавства;
- залучати до аналізу різні наукові джерела (монографії, наукові розвідки, лінгвістичні енциклопедії, лексикографічні джерела);
- використовувати набуті знання для аргументації тих чи тих положень для розкриття змісту мовного явища;
- використовувати новітні освітні технології, програмне забезпечення й сучасні технічні засоби навчання, створювати презентації, буклети, шкільні кабінети мови.

Загальнонаукові компетентності:

- розуміння причинно-наслідкових зв'язків й уміння їх використовувати в професійній діяльності;
- аналітичні здібності;
- здатність здійснювати теоретичний аналіз проблеми;
- (підручників, навчальних посібників тощо);
- володіти базовими навичками добору й аналізу мовних і літературних фактів для пояснення мовних явищ;
- здатність пропонувати та обґрунтовувати гіпотези.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати:

- особливості морфемного складу української мови;
- можливості фонетичних виявів морфем – корневих та афіксальних, тотожність морфем тощо;
- класифікацію морфем: за роллю у слові; за місцем у слові; за семантичною функцією; за частотністю вживання; за походженням; за матеріальним вираженням;
- специфіку виділення первинних та вторинних, вільних та зв'язаних корневих морфем;

- предмет вивчення і завдання словотвору;
- особливості основних одиниць словотворення в українській та румунській мовах;
- основні способи словотвору в українській мові;
- специфіку морфологічних та неморфологічних способів словотвору;
- особливості словотворення повнозначних та службових частин мови;
- сучасні тенденції та напрями словотвору української мови;

розуміти:

- морфеміку як окремий розділ мовознавства;
- статус обов'язкової та афіксальної морфеми;
- особливості диференціації морфеми, морфа та аломорфа;
- словотворення як важливий процес творення нових слів;

вміти

- визначати словотвірне та формотвірне значення афіксальних морфем;
- вирізняти афіксоїди та запозичені морфеми у структурному складі слова;
- визначати похідну та непохідну основу слова;
- виділяти основні історичні зміни в морфемному складі слова – спрощення, перерозклад, ускладнення;
- виконувати морфемний аналіз слова;
- визначати основні способи словотворення;
- виконувати словотвірний аналіз слова.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	2	3	3	90	15	15			56	4	залік

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль 1. Морфеміка як розділ мовознавства													
Тема 1. Предмет і завдання	9	2	2			5							

морфеміки												
Тема 2. Класифікація морфем сучасної української мови	12	2	2		2	6						
Тема 3. Афіксальні морфеми	10	2	2			6						
Тема 4. Основа слова	10	2	2			6						
Разом за ЗМ 1	41	8	8		2	23						
Змістовий модуль 2. Словотвір як розділ мовознавства												
Тема 5. Комплексні одиниці словотвору	12	2	2			8						
Тема 6. Способи словотвору в українській мові	14	2	2		2	8						
Тема 7. Словотвір іменників і прикметників	12	2	2			8						
Тема 8. Словотвір дієслів та прислівників. Словотворення інших частин мови	11	1	1			9						
Разом за ЗМ 2	49	7	7		2	33						
Усього годин	90	15	15		4	56						

5.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Морфема, морф, аломорф: співвідношення термінопонять	2
2	Класифікація морфем української мови	2
3	Кореневі та афіксальні морфеми	2
4.	Афіксальні морфеми та афіксоїди	2
5.	Основа слова. Похідна основа. Твірна основа. Комплексні одиниці словотвору.	2
6.	Основні способи словотворення в українській мові.	2
7.	Словотвір іменних частин мови	2
8.	Словотвір дієслів. Прислівникове словотворення.	1
	РАЗОМ	15

5.4. Тематика індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Валентність морфем.	2
2	Сучасні тенденції у розвитку словотвору.	2
	Разом	4

5.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Порівняльна характеристика морфем в українській та румунській мовах	5
2	Морфема та її функціональний потенціал	6
3	Морфема, її валентність та варіативність	6
4	Аспекти вивчення словотвору і словотворення	6
5	Статичний і динамічний аспекти словотвору	8
6	Словотворення, формотворення, словозміна.	8
7	Явище синонімії, омонімії та антонімії на морфемному рівні.	8
8	Словотвірна структура похідного слова.	9
	Разом	56

6. Система контролю та оцінювання:

Види та форми контролю

Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів з курсу здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (екзамену).

Об'єктом оцінювання знань студентів є програмовий матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, умінь самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту, написання реферату, створення лінгвістичного словника, створення презентації, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю слугує перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність творчого використання набутих знань, умінь сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає зі змісту дисципліни.

Методи оцінювання

Метод письмового контролю. Здійснюється за допомогою контрольних робіт, творів, диктантів, письмових завдань, які можуть бути короткочасними (15–20 хв.) і протягом усього заняття. Письмовий контроль відрізняється також глибиною діагностики.

Метод усного контролю. Усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед студентом декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією групою студентів. Правильність відповідей визначається викладачем і коментується. За підсумками контролю виставляються оцінки.

Метод тестового контролю. В основі такого контролю лежать тести – спеціальні завдання, виконання (чи невиконання) яких свідчить про наявність (або відсутність) у студентів певних знань, умінь.

Метод самоконтролю. Передбачає формування в студентів уміння самостійно контролювати ступінь засвоєння навчального матеріалу, знаходити допущені помилки, неточності, визначати способи ліквідації виявлених прогалин.

Засоби оцінювання

- контрольні роботи;
- тести;
- реферати;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на занятті;
- завдання на мультимедійних засобах;
- законспектовані наукові праці;
- термінологічний словничок.

7. Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінювання рівня та якості знань студентів здійснюється із врахування індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінку «відмінно» («А») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 90–100 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- ґрунтовно засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу, вміють її використовувати для аргументації тих чи тих положень при розкритті змісту відповідної проблеми;
- виявили поглиблене розуміння актуальних проблем морфеми та словотвору української мови;
- вільно оперують фактологічною джерельною базою, оволоділи відповідною науковою термінологією, що передбачена при засвоєнні пропонованого курсу;
- регулярно, кваліфіковано з використанням матеріалів додаткової літератури брали участь у реферативних повідомленнях;
- знають класифікацію морфем та способи словотворення, виконують морфемний і словотвірний аналіз слова;
- глибоко опрацювали всі питання, які винесені на самостійне вивчення;
- виконали індивідуально-творчі завдання;
- глибоко розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «добре» («В») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 80–89 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- виявили обізнаність та частково засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу;
- знають класифікацію морфем та способи словотворення, виконують морфемний і словотвірний аналіз слова;
- в основному засвоїли матеріал, який дає можливість узагальнювати морфемний склад української та румунської мови;
- продемонструвати знання фактичного матеріалу, частково володіють відповідною науковою термінологією;
- брали досить активну участь при обговоренні питань у реферативних повідомленнях;
- опрацювали питання самостійного вивчення;
- розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «добре» («С») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 70–79 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- виявили обізнаність та частково засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу;
- знають класифікацію морфем та способи словотворення, виконують морфемний і словотвірний аналіз слова;
- в основному засвоїли матеріал, який дає можливість узагальнювати морфемний склад української та румунської мови;
- продемонструвати знання фактичного матеріалу, частково володіють відповідною науковою термінологією;
- розкрили, але не повністю питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «задовільно» («D») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 60–69 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не повністю опанували матеріал, передбачений програмою курсу, мають досить поверхневі знання щодо проблем, які вивчалися;
- показали фрагментарну обізнаність щодо змісту питань, що розглядалися під час лекцій та на практичних заняттях;
- обмежилися опосередкованим вивченням наукових джерел та мінімальним опрацюванням рекомендованої літератури;
- пасивно поводитися під час роботи на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;
- частково розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «задовільно» («E») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 50–59 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- показали фрагментарну обізнаність щодо змісту питань, що розглядалися під час лекцій та на практичних заняттях;
- обмежилися опосередкованим вивченням науково-методичних джерел та мінімальним опрацюванням рекомендованої літератури;
- пасивно поводитися на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;
- фрагментарно розуміються в питаннях, винесених на підсумковий модуль-контроль.

Оцінку «незадовільно» («FX») з можливістю повторного складання отримують студенти, які набрали загальну суму балів 35–49 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не відвідували частину занять;
- пасивно поводити себе на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;
- не опрацювали рекомендованої літератури, у зв'язку з цим не орієнтуються в принципах морфемного та словотвірного аналізу;
- не розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «незадовільно» («F») з обов'язковим повторним курсом отримують студенти, які набрали загальну суму балів 1–34 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не відвідували практичних занять;
- пасивно поводити себе під час роботи на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи,
- не опрацювали рекомендованої літератури, у зв'язку з цим не орієнтуються і не знають принципів аналізу односкладного речення;
- не бажали відповідати на поставлені питання під час проведення практичних занять, фактично не засвоїли програму курсу;
- повністю не розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС
(для 2 курсу)

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (<i>аудиторна та самостійна робота</i>)								Кількість балів (залікова робота)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль №2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	40	100
7	7	8	8	7	7	8	8		

8. Рекомендована література

8.1.Базова (основна)

1. Безпояско О.К. Морфеміка української мови. К.: Наук.думка, 1987. 212 с.
2. Вакарюк Л., Панцьо С. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль: Лілея, 1999. 220 с.
3. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. Навч. посіб. К.: Вища шк., 1999. 207 с.
4. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. К., 1998. 162 с.
5. 7. Морфемний словник. Близько 36000 слів / Укладач Л.М.Полюга. К.: Рад. школа, 1983. 464 с.
6. Шабат-Савка С.Т. Українська мова: морфеміка і словотвір: Навчально-методичний посібник. Чернівці: Рута, 2007. 60 с.
7. Шабат-Савка С.Т., Агафонова А.М. Сучасна українська мова. Лексико-фонетичний та морфемно-словотвірний рівні: Навчально-методичний посібник. Ч.: Чернівець.націонал.ун-т, 2009. – 104 с.
8. Морфеміка сучасної української літературної мови / Укл.: Тарновецька Л.О. Ч. : Рута, 1994. – 38 с.
9. Морфеміка та словотвір: Лабораторні завдання. Опорні конспекти. – Ч.У/ Укл.: Кардашук О.В., Кульбабська О.В. Ч.: Рута, 2003. 76 с.
10. Яценко І.Т. Морфемний аналіз: Словник-довідник. К.: Вища школа, 1980. Т. 1. 356 с.; К., 1981. Т. 2. 352 с.
11. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. К.: Вища шк., 2005. 430 с.
12. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. К.: Либідь, 1997. 400 с.

8.2.Допоміжна

1. Городенська К.Г. Префікси і префіксоїди в українській мові // Мовознавство. 1986. № 1. С. 36-41.
2. Ковалик І.І. Про корінь слова та його роль у процесі словотворення // Українська мова і література в школі. 1980. № 2. С. 69-72.

3. Куцак Г. Омонімія та полісемія словотворчих афіксів // Лінгвістичні студії: Зб. наук. пр. Вип. 6. Донецьк: ДонДУ, 2000. С. 194-196.
4. Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі. К.: Радянська школа, 1985. 128 с.
5. Полюга Л. Про вторинні кореневі морфеми // Дивослово. 1998. № 11. С. 12-13.
6. Сікорська З. Постфікси як службові афікси // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. Вип. XIV. Херсон: Айлант, 2002. С. 236-241.
7. Сікорська З.С., Шарпило Б.А. Про інтерфікси та інтерфіксацію // Українське мовознавство. К., 1977. Вип. 5. С. 42-54.
8. Безпояско О.К. Синонімія інтернаціональних та українських префіксів // Мовознавство. 1979. № 6. С. 66-70.
9. Голянич М.І. Внутрішня валентність дієслівних утворень з подвійною префіксацією // Мовознавство. 1981. № 3. С.55-59.
10. Кіндей Л. До проблеми дослідження префіксальної омонімії // Актуальні проблеми граматики: Зб. наук. пр. Кіровоград, 1997. Вип. 2. С. 28-32.
11. Куцак Г. Омонімія та полісемія словотворчих афіксів // Лінгвістичні студії: Зб. наук. пр. Вип. 6. Донецьк: ДонДУ, 2000. С. 194-196.
12. Шевчук О.С. Способи словотвору в сучасній українській літературній мові. Донецьк, 1990. 186 с.

8. Інформаційні ресурси

1. Дистанційне навчання (система MOODLE).
2. Підписки на електронні копії періодичних видань:
<https://dyvoslovo.com.ua/>; <http://www1.nas.gov.ua/INSTITUTES/IUM/E-LIBRARY/UKRAJINSKA-MOVA/Pages/default.aspx> та ін.
3. Доступ до електронних архівів і баз даних, що містить інформацію з питань українського синтаксису:
<http://library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua>
4. Інститут української мови:
<http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Pages/default.aspx>.